

Vuurvas.

Carel Antonissen. Naledi, 2016. ISBN 978-0-928316-97-1.

DOI: [dx.doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.55i1.4373](https://doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.55i1.4373)

Vuurvas is 'n debuutbundel wat die eenskappe van laatwerk vertoon. Dit is seker 'n paradoksale stelling gegewe die feit dat laatwerk vorige gepubliseerde bundels veronderstel. Tog is die bundeltitel *Vuurvas* alreeds 'n aanduiding dat die leser hier bes moontlik met 'n skrywer te make het wat al baie winters, of vure, beleef, deurleef en ook oorleef het en hierdie vermoede word versterk deur die stofomslag, die prent op die voorblad, maar ook die woorde van Marlene van Niekerk op die agterplat. Van Niekerk skryf onder meer: "Wat bely word, is ervarings van verlies en aanvaarding, maar veral die proses van loutering." Die bundel is pragtig uitgegee met 'n donker (gebrande?) stofomslag en 'n helder rooi en geel brandlelie wat 'n sterk kontras vorm met die houtskoolagtige agter-

grond. Die flapteks gee onder meer die volgende inligting aangaande die brandlelie: "Die brandlelie verskyn gewoonlik nege dae ná 'n veldbrand. Dit is die eerste teken van lewe wat soos 'n feniks uit die as verrys. Hierna bly dit periodiek groei, dikwels tot vyftien jaar." Beide die omslag en die inhoud van hierdie bundel maak dit duidelik dat die digter inderdaad lewenservaring het wat neerslag vind in sy debuutbundel. Temas soos ouderdom en sterflikheid kom dikwels in laatwerk na vore. Hierdie temas, maar ook ander temas wat daarop dui dat die leser nie hier met 'n jong skrywer te make het nie en wel met 'n skrywer wat al iets aan eie lyf beleef het van oriëntasie-disoriëntasie-heroriëntasie, word dan ook deurgaans aangesny in *Vuurvas*.

Die bundel is in vier afdelings verdeel, elk met 'n eie titel te wete "Bont krale en 'n rok wat sing", "Om die binneluike oop te stoot", "Die verskriklike tamboeryn" en "Kordaat met vuur". Hierdie titels is telkens uit een van die gedigte in die betrokke afdeling ontleen en, net soos die bundeltitel en die motto-gedig van McClelland oor die Karoo, dien hulle as sleutels vir die lees van die bundel. In "Bont krale en 'n rok wat sing" (deel 1) is die sterkste tema "die vrou" en handel bykans al die gedigte in hierdie deel oor vroue. Daar is onder andere vroue uit die Bybel soos Eva, Vrou Wysheid van die boek Spreuke, die Samaritaanse vrou uit die Johannes-evangelie; vroue uit die literatuur soos Dulcinea uit *Don Quijote*; 'n vrou as lewensmaat, ook 'n moeder en 'n dogter. Verder word die tema van ouderdom en sterwe in hierdie afdeling

alreeds opgeneem in gedigte waarin die digter die aftakeling van ouderdom by sy ma waarneem en laastens kan die tema van saamwees ook hier genoem word.

In die tweede afdeling word die tema van ouderdom en sterwe weer opgeneem, maar, anders as die saamweestema in afdeling een, word alleenheid en eensaamheid in verskeie verse verken. Die digter stoot in hierdie afdeling die binneluike oop deur terugskouend te kyk na die trap des ouderdoms. Hy doen dit onder meer deur ook terug te reis na sy grootwordjare en -wêreld, te wete Calvinia. Sekere van die gedigte in hierdie deel herinner aan Dolf van Niekerk se *Nag op 'n kaal plein* en sy herbesoek as ouer persoon aan Edenburg waar hy grootgeword het soos Antonissen op Calvinia. Hierdie tweede afdeling gebruik die landskap van die Karoo en 'n spesifieke plattelandse dorp, en ook die vloei van die tyd in die proses van grootword, om daarop te wys dat die mens se binneluike lewenslank oopgestoot word. Hier gaan dit oor verskeie soorte ontwakings, onder andere 'n teologiese ontwaking, maar veral ook ontwakings wat saamhang met grootword. Ten slotte is daar gedigte wat opgestel is as gesprekke met die digter se pa. Alhoewel die digter ook, soos byvoorbeeld Ernst van Heerden in sy bekende "Algemeene Handelaar", al meer sy pa in homself herken, is daar ook 'n kritiese toonaard in hierdie gedigte.

Die titel van die derde afdeling, "Die verskriklike tamboeryn", is afkomstig uit die gedig "Jefta se wroeging". Hier sluit Antonissen aan by skrywers soos Joost van den Vondel, Antjie Krog en Rachelle

Greeff, om enkeles te noem, vir wie die verhaal van die rigter Jefta (Rigters 11) in so 'n mate gefassineer het dat dit hulle beweeg het tot 'n kreatiewe skepping. Jefta se dogter het met tamboeryne en koordanse haar seëvierende vader met sy tuiskoms vanaf die slagveld tegemoet gedans, maar hy het haar geoffer soos wat hy in sy eed aan God belowe het hy sal doen. In hierdie derde afdeling verander die toonaard van die bundel saam met die klank van die verskriklike tamboeryn van Jefta se dogter. Die donker klank van daardie instrument gaan in hierdie deel veral oor 'n kritiese blik op Suid-Afrikaanse politiek, op die digter se eie belewenisse om as kritiese stem self ook kritiek moes verduur, oor belewenisse soos misdad en, soos in die vorige afdelings, ook oor ouderdom, sterwe en dood. Iets van die harde landskap van die boek Rigters, 'n landskap wat vanweë swak leierskap besaai lê met lyke, is in die agtergrond van hierdie derde afdeling, deurdat politiek en die dood hier lepelle.

Die titel van die laaste afdeling is "Kordaat met vuur" en die eerste gedig in hierdie vierde en laaste afdeling is ook die titelgedig van die bundel. Hier speel die digter met die uitdrukking "om met vuur te speel" en die vuur is nie alleen die louteringsvuur van die lewe wat saam met die ouderdom en sterflikheid kom nie, maar ook die vreugdevure van tuiskoms soos die wat brand by die tuiskoms van die verlore seun. Verskeie temas wat ook in die vorige drie dele alreeds aangesny is, keer ook weer in hierdie deel terug, byvoorbeeld 'n gedig oor Bonhoeffer en ook gedigte oor die

politieke situasie in Suid-Afrika. 'n Laaste tema wat sag in hierdie laaste afdeling se verse na vore kom, is die van vergifnis, versoening en hoop. Dit word pertinent as sodanig benoem, maar ook vergestalt in die (sinspeling op) die sakrament van die Nagmaal en spesifiek die elemente van brood en wyn wat in verskeie van die gedigte voorkom asook die vele duiwe (ook met 'n olyftak as simbool van vrede) in die gedigte.

Antonissen werk goed met taal en skryf op 'n gestroopte wyse wat pas by die aard van die bundel. As voorbeeld sonder ek net ouderdom, sterwe en dood uit en kan verwys word na beelde soos die "geel tande en pietsende stert" (van die ouderdom), asook "die klankdigte deur" en "onbewuste donkerte" (van die dood). Versreëls waarin gemymer word oor hoe dit sal wees om te sterf terwyl jy droom, klink soos volg: "en sagweg die geruis van druppels / op 'n dak voor, salig dan / die tweede slaap ons toevou / in 'n warmer velkombers."

Dit is nie altyd raadsaam om 'n skrywer soos Antonissen te gou ten opsigte van sy of haar nering te benoem en sy skryfwerk daarna aan die hand van daardie keurslyf (mediese dokter, regsgeleerde en veral – teoloog!) te interpreteer nie. Dit kan baie beperkend inwerk op die betrokke leeservaring. In die geval van Antonissen en sy *Vuurvas* kan daar wel 'n klein uitsondering gemaak word, aangesien hy biografies in die flaptেকs baie spesifiek as teoloog, predikant en voormalige direkteur van die Sentrum van Christelike Spiritualiteit benoem word, en, belangrik, aartsbiskop Desmond

Tutu se naam ook pertinent genoem word. Hier word dus 'n keuse uitgeoefen om die bundel ook aan 'n bepaalde teologiese tradisie te koppel. Gereeld is daar dan ook in van die gedigte Bybelse verwysings en word teksgedeeltes uit die Bybel onder gedigte se titels as sleutels aangegee, byvoorbeeld Spreuke 1:20–23 en Johannes 12:1–7. Hier is daar ten dele sprake van 'n digtende teoloog, maar van vroom versies is daar, God sy dank, geen sprake nie. Wat die teologiese klanke van die gedigte aanbetref, sou ek dit net waag om die volgende drie opmerkings te maak.

Eerstens dink ek kan die God wat in *Vuurvas* na vore kom in navolging van Richard Kearney as anateïsties benoem. Daar is sprake van 'n soort wegbeweeg van 'n eng teïstiese godsverstaan. Dit is egter 'n wegbeweeg in en deur 'n worsteling met God ten einde nuut en weer by God uit te kom, die reeds vermelde dialektiek van oriëntasie-disoriëntasie-reoriëntasie. Kearney (2010:39) skryf: "That is why I understand open atheism as a-theism, namely, a salutary moment of estrangement, a departure from God (a-dieu) that struggles with God (contredieu). It may thus allow the possibility of a return to a God beyond God (hors-dieu), a God who may come back to us from the future." Die vuur van *Vuurvas* is in hierdie opsig die louteringsvuur, maar ook en baie belangrik die passievolle vuur wat aanhou brand vir God. Sien in hierdie opsig die slotgedig getiteld "Nagg gesprek" en die reëls: "want jy bly my God en ek / jou verlore liefde." Tweedens, en met die naam van aartsbiskop Tutu in gedagte,

sluit die bundel aan by die tradisie van spesifieke teoloë, soos Dietrich Bonhoeffer en Beyers Naudé wat pertinent in hierdie bundel genoem word en met wie die digter dus ook assosieer. Dit is dus nie alleen 'n teologie wat *teologies*-krities is nie, maar ook en spesifiek 'n politiek-kritiese bewussyn het met 'n fokus op 'n aanspreek van ongeregtigheid en 'n versugting na geregtigheid (Antonissen se sogenaamde "Krane preek" is redelik bekend in sekere kerklike kringe, naamlik dat hy as predikant in Somerset-Oos in die apartheidsjare tydens sy preek in die wit NG Kerk op daardie dorp daarop gewys het dat daar meer krane in sy pastorie is as in die hele swart woonbuurt). Derdens is daar spore van 'n fyn aanvoeling van Christelike spiritualiteit in die bundel, 'n tradisie wat in die laaste jare 'n groot oplewing in die teologie beleef het en veel maak van die ou wysheid van byvoorbeeld die woestynvaders (vergeelyk die gedig "Woestynvader"). Hierdie drie punte is voorlopig en daar sal veel meer uit hierdie bundel geput kan word deur middel van 'n pertinente teologiese lees van die teks as die paar punte wat ek hier aanstip.

Vuurvas is 'n debuut; tog is dit die debuut van 'n digter wat iets verstaan van beide brande en brandlelies, van vure en ook van vuurvastheid. Daarom kan hierdie bundel gesien word as 'n debuutbundel wat die eienskappe van laatwerk vertoon. Dit is gedigte wat kom uit lewenservaring, die paradokse van die lewe wat nie te maklik opgelos word nie in versreëls aandurf en dit in 'n gestroopte poëtiese styl wat niks wil

bewys nie, maar alleen wil vat aan die ervarings van hierdie lewe; vat soos die hande van 'n ouer predikant wat sonder enige vertoon en met enige aarseling aan 'n stuk nagmaalsbrood vat.

Cas Wepener
cas.wepener@up.ac.za
Universiteit van Pretoria
Pretoria